

Vitenskapelig publikasjon

Martine Bjelland martinebjelland1@gmail.com
Daniele Evelin Alves

Bruk av bilder i intervjuer med barn Et bidrag for å utvide barns beskrivelser av følelser

Sammendrag

Denne studien undersøker hvordan bilder i intervjuer med barn kan bidra til å utvide (både utdype og nyansere) barns beskrivelser av følelser i fokusgruppeintervjuer og individuelle intervjuer. Fjorten barn på syv år deltok i studien. De ble presentert for fem bilder som de skulle beskrive og deretter sortere slik de selv ønsket. Fire av barna ble invitert til å tegne det de så. Hovedfunnene var at bildene fungerte som utgangspunkt for assosiasjoner rundt følelser, og at både større autonomi i intervjusituasjonen og bruk av bilder som skildret tvetydige følelser, bidro til utvidede beskrivelser av følelser. Bruk av bilder i intervjuer med barn kan fungere som en ekstra inngangsport til barnas erfaringer.

Nøkkelord: Intervjumetode, barn, bilder, følelser, illustrasjoner, affekt, emosjoner

Abstract

This study explores the use of images in individual and focus group interviews with children, and how they may contribute to enhancing and nuancing children's descriptions of emotion. Fourteen children, around seven years-old, participated in the study. Five images were used in interviews. Children were asked to describe the images, and later to order them as they wished. Main findings were that images served as stimuli for emotional associations, and that increased autonomy and the use of images depicting ambiguous feelings contributed to expanding children's descriptions of emotion. Overall, findings suggest that images in interviews with children may enhance descriptions of emotional content.

Keywords: Interview method, children, images, pictures, emotions, illustrations

Innledning

I takt med den barnerettslige utviklingen på 1900-tallet har det blitt økt oppmerksomhet på å studere barn på deres egne premisser. Parallelt med den barnerettslige utviklingen har også metodene for å studere barn endret seg. Oppmerksomheten er i større grad rettet mot å studere barn på deres egne premisser, der fagpersoner og forskere forsøker å forstå og studere barnas verden slik den fremstår for barna selv. Det er i dag stor enighet om at barns stemme, deres erfaringer og perspektiver kan gi verdifull informasjon (Ask & Kjeldsen, 2015, s. 39; Backe-Hansen & Frønes, 2012, s. 16–18; Haugen, 2018, s. 37–39). Anerkjennelsen av barn som kompetente og selvstendige individer forutsetter at også barnevernspedagoger, andre profesjonsutøvere og forskere tilpasser seg og tar hensyn til barns preferanser. Å studere barn på deres egne premisser har ført til økt oppmerksomhet om bruken av såkalte barnevennlige metoder (Clark, Kjørholt & Moss, 2005; Horgan, 2016, referert i Haugen, 2018, s. 42).

Kompetansen om barnets forutsetninger i intervjusammenheng har blitt betydelig styrket i takt med bedre forskningsmetoder fra blant annet utviklingspsykologien og barnepsykiatrien. Den økte kompetansen omfatter spesielt barnets språklige ferdigheter og kognitive utvikling (Ask & Kjeldsen, 2015, s. 9, 18; Jensen, 2012, s. 96). Samtidig har det blitt økt oppmerksomhet på ivaretagelse av barnet under intervjuet eller samtalen. En måte å tilrettelegge intervjuet eller samtalen for barn på er å bruke bilder som hjelpemidler. Hensikten med bildene er å ivareta barnet og legge til rette for kommunikasjon og refleksjon. Samtidig er bildebruk i intervjuer et forsøk på å utjevne litt av den skjeve maktbalansen mellom barn og voksne (Zartler, 2014, s. 629, 641).

Internasjonalt er «photo elicitation» en fremtredende forskningsmetode som anvender bilder i intervjuer. Tilhengere av «photo elicitation» hevder at bildene kan gi en annen type informasjon enn andre intervjumetoder (Cappello, 2005, s. 170–171; Harper, 2002, s. 14). Det finnes relativt få norske studier som dokumenterer bruken av visuelle verktøy i intervjuer med barn. I en rapport fra Folkehelseinstituttet påpeker rapportforfatterne at bruk av bilder i intervjuer kan bidra til å utjevne maktbalansen mellom forsker og informant og viser til forskning som støtter dette (Ask & Kjeldsen, 2015, s. 41).

Når det gjelder bruk av bilder i intervjuer med barn, finnes det noe nordisk forskning der barna selv har tatt bildene (Nielsen, 2013; Rasmussen, 1999; Staunæs, 2000). Danske forskere har brukt metoden blant annet for at barna i større grad enn i tradisjonelle intervjuer skal kunne sette dagsorden i intervjuene (Nielsen, 2013, s. 83). Rasmussen (1999) har brukt bilder som barn selv tok av hverdags situasjoner i intervjuer. Barna fikk også mulighet til å ordne bildene i selvvalgte bunker som de mente hørte sammen. Bildene ble gjennomgått bunkevis, og barna fortalte historier som både var relatert til bildene og andre ting. Rasmussen antok blant annet at bildene kunne fungere som «hevemiddel» slik at fortellinger som «gjæret» i tilskueren, kom frem da de så bildene. En annen antakelse var at bilder kan danne utgangspunkt for barneintervjuer som er annerledes enn de vi kjenner fra barneforskningen, siden både bildene, kommentarer og fortellingene bildene «fremtryller kan bidra til en dypere forståelse av barns liv og hverdag» (Rasmussen, 1999, s. 65).

Holmsen (2002, 2010) er en av få som har studert bruken av bilder i intervjuer med barn i en norsk kontekst. I vanskelige samtaler med barn vurderer hun bruk av bilder som et positivt bidrag til å forenkle slike samtaler og berike barnas assosiasjoner og refleksjoner (Holmsen, 2002, s. 90; 2010, s. 10–11). Holmsens (2002, 2010) erfaringer samsvarer i stor grad med internasjonal forskning på temaet. Til tross for positive erfaringer knyttet til bruk av bilder etterlyser studier mer kunnskap om både forskningsprosessen, fremgangsmåten og hvilken effekt bildene har i intervju sammenheng (Epstein, Stevens, McKeever & Baruchel, 2006, s. 1–2; Fane, Macdougall, Jovanovic, Redmond & Gibbs, 2018, s. 359; Ford et al., 2017, s. 111–112; Holmsen, 1999, s. 19; Kanagasabai, Mirfin-Veitch, Hale & Mulligan, 2018, s. 256; Russell, 2007, s. 39; Zartler, 2014, s. 630).

Denne studien har som formål å belyse hvordan bruk av bilder i intervjuer med barn kan bidra til å utvide deres beskrivelser av følelser. Vi vil se nærmere på hvordan bildene i seg selv kan være et bidrag til å utvide barnas beskrivelser. Samtidig vil vi undersøke strukturen i intervjuene og intervjurammens betydning for funnene. Problemstillingen i denne studien er: *Hvordan kan bruk av bilder i intervjuer med barn bidra til å utvide (eller innsnevre) deres beskrivelser av følelser?*

Metode

Rekruttering og utvalg

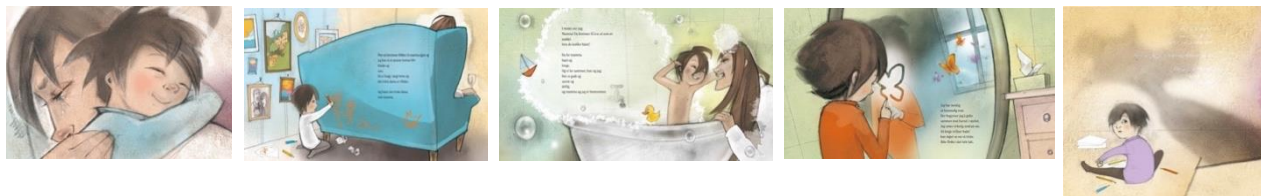
Forskergruppen bestod av to forskere og to masterstudenter ved OsloMet. Hovedforfatteren av denne studien er en av studentene, og medforfatteren er en av forskerne. Forskerne sendte ut en forespørsel om å intervju barn mellom syv og ni år ved en barneskole vest i Oslo. For at intervjuene skulle la seg gjennomføre innenfor forskergruppens og skolens tidsplan, måtte de foregå innenfor to måneder. Skolen ble valgt ut på bakgrunn av at en av forskerne selv hadde barn ved skolen (men ikke i målgruppen), noe som forenklet kontakten med skolens ledelse. Aktivitetsskolens leder informerte lærerne med elever i målgruppen om prosjektet og valgte ut en 2. klasse på bakgrunn av lærerens interesse. Alle elevene i klassen ble invitert til å delta i prosjektet, som hadde som mål å undersøke barns beskrivelser av følelser i ulike intervjusituasjoner der bilder ble brukt (se Bjelland, 2019 for mer informasjon om prosjektet). Forskerne gjennomførte et møte med en representant fra Aktivitetsskolen for å tilpasse datainnsamlingen til skolens rutiner. Læreren delte ut informasjon om prosjektet og frivillig samtykkeerklæring til elever og foresatte.

Fjorten foresatte og barn på rundt syv år leverte signert samtykkeerklæring for deltakelse i prosjektet. Barna ble fordelt i to fokusgrupper med syv barn i hver gruppe. Åtte av barna deltok i et oppfølgende individuelt intervju. Barna som deltok i fokusgruppene og de individuelle intervjuene, ble delt ut fra en alfabetisk klasseliste der annethvert barn ble plassert i samme gruppe. Kjønn ble gjennomgått i neste runde for å sikre en jevn fordeling av gutter og jenter i begge fokusgruppene. Barna som deltok i de individuelle intervjuene, var valgt ut fra klasselisten før gjennomføringen av fokusgruppeintervjuene. Dermed var barna som deltok i de individuelle intervjuene, jevnt fordelt ut fra kjønn og fokusgruppen de skulle delta i.

Intervjumetode

Gjennomføringen av fokusgruppeintervjuene og de individuelle intervjuene foregikk på barnas skole i Aktivitetsskoletiden. I forberedelsene til intervjuene la vi stor vekt på å etablere en relasjon og et tillitsforhold mellom forskerne og barna. Betydningen av å gi aldersadekvat informasjon om forskningsprosjektet til barna i forkant og i starten av intervjuet ble ansett som et steg mot å etablere et slikt tillitsforhold. I starten av alle intervjuene fikk barna utdelt saft og kjeks, og alle fikk en OsloMet-button som en symbolsk takk etter intervjuet. Barna

fikk anledning til å stille spørsmål underveis i intervjuet dersom noe var uklart. Forskeren informerte barna på forhånd om at ingen svar var rette eller gale. De fikk også bestemme selv om de ønsket å si noe eller ikke. Videre fikk barna vite at de samme bildene ville bli brukt i fokusgruppeintervjuene og de individuelle intervjuene.

Bilde 1 "Klem"

Bilde 2 "Sofa"

Bilde 3 "Badekar"

Bilde 4 "Sommerfugl"

Bilde 5 "Skygge"

Figur 1. Bilder 1 til 5

Bildene hadde som formål å være tiltalende for barnelesere og skulle formidle følelser og ulike emosjonelle situasjoner (figur 1). En androgyn hovedkarakter (et barn) ble bevisst valgt for å bidra til identifiseringen med hovedkarakteren uansett kjønn. I tillegg viste noen av bildene en voksen kvinne. De første spørsmålene som ble stilt i hvert intervju, var «Hva ser du her?» og «Hvordan tror du X [karakteren(e) på bildet] har det?». «X» ble byttet ut med barnets beskrivelse av karakteren(e) i bildet som «Hvordan tror du *gutten* har det?». Bildene ble i alle intervjuene lagt ut i rekkefølgen én til fem.

En fleksibel og semistrukturert intervjuguide (se Bjelland, 2019) og fem bilder ble brukt i alle intervjuene. Forskerne ønsket en balanse mellom å følge barnas naturlige assosiasjoner, refleksjoner og impulser og at de skulle få tid til å formidle sin forståelse av bildene innenfor den gitte tidsrammen på rundt en time. Bildene var illustrert av Line Halsnes og inngikk i barneboken *Inni mamma*, skrevet av medforfatteren av denne artikkelen (Alves, 2016).

To fokusgruppeintervjuer ble gjennomført parallelt med én forsker som moderator og én masterstudent i hver gruppe. Alle i forskergruppen intervjuet i tillegg to barn hver individuelt. De fire første individuelle intervjuene ble gjennomført dagen etter fokusgruppeintervjuene. Disse intervjuene bestod av to deler. I den første delen av intervjuet fikk barna se ett og ett bilde. Forskeren stilte åpne spørsmål til bildene: «Hva ser du i bildet? Hva skjer med person(e) i bildet? Hvordan har han/hun det (avhengig av om barnet definerte barnet i bildet

som gutt eller jente)?». I den andre delen av intervjuet fikk barna mulighet til å legge ut bildene i sin egen rekkefølge og ble bedt om å fortelle sin historie til bildene. En uke senere ble de fire siste individuelle intervjuene gjennomført. Disse barna fikk i tillegg muligheten til å tegne det de så i bildene. I den tredje og siste delen av intervjuet fikk barna altså større handlingsrom gjennom tilbud om å tegne dersom de ønsket det. Tre av fire barn tegnet. Én time var satt av til å gjennomføre hvert individuelle intervju. Noen intervjuer varte i underkant av tjue minutter og andre opp mot en time eller mer. Det var ikke satt av en bestemt tidsbruk til hvert av bildene, men det var ønskelig å rekke gjennom alle. Hovedtanken var å i størst mulig grad følge barnets tempo med mulighet for å gå tilbake til tidligere bilder.

Etikk

Forskningsprosjektet ble meldt inn til Norsk senter for forskningsdata (NSD). Barnas deltakelse var frivillig, og de hadde mulighet til å trekke seg i løpet av prosjektet. Vi innhentet skriftlig samtykke fra barna og foresatte ettersom barna var under 16 år. Barna fikk alderstilpasset informasjon om prosjektets hensikt og krav til konfidensialitet (Bjelland, 2019). Av hensyn til kvalitetssikring benyttet vi videopptak i fokusgruppeintervjuene og lydopptak i de individuelle intervjuene. Intervjuene ble fortløpende transkribert av hovedforfatteren og medstudenten i forskergruppen. All informasjon som er innhentet i forbindelse med prosjektet, har vi lagret på et sikret område ved OsloMet, og det vil bli slettet ved prosjektets slutt.

Kommunikasjon med barn krever etisk bevissthet. En åpen intervjuramme innebærer at forskeren må være bevisst på at det barnet forteller, er det som engasjerer dem, både på det bevisste og ubevisste plan (Holmsen, 2011, s. 13). For noen barn kan bildene fremkalle assosiasjoner eller forsterke minner som nødvendigvis ikke oppleves som positive.

Ivaretagelsen av barna under intervjuet var derfor viktig for forskergruppen. Barna ble spurt om karakterene i bildene og kunne derfor lettere distansere seg fra personlige sensitive temaer i intervjusituasjonen. Vi var likevel forberedt på at barna kunne fortelle om temaer som fremstod som sensitive med åpenbar referanse til egne erfaringer. I slike tilfeller skulle vi anerkjenne barnas opplevelse, men ikke be barna om å utdype temaene under intervjuet. Ved tvil skulle vi diskutere saken videre i forskergruppen og vurdere hvorvidt barnet burde følges opp av en lærer eller helsesøster. Etske hensyn veide tyngre enn ønsket om å innhente relevant informasjon.

Forskernes forforståelse

Hovedforfatterens posisjon i barnevernsfeltet er forankret i erfaring fra praksis med barn fra to til atten år, utdanning som barnevernspedagog samt mastergrad i barnevern ved OsloMet. Denne erfaringen utgjør grunnlaget for å betrakte barn som selvstendige og kompetente individer. Medforfatteren er forsker og har gjennomført en rekke forskningsprosjekter med barn i krysningfeltet mellom utviklingspsykologi og sosialpsykologi. Hovedsakelig har prosjektene benyttet tradisjonelle forskningsmetoder som individuelt intervju, fokusgruppeintervju og spørreskjema. I tillegg har medforfatteren skrevet barneboken som bildene i denne artikkelen er hentet fra (Alves, 2016). Erfaring med lesing av barneboken i skoler og barnehager har vist at barna både var interessert i bildene og åpnet seg fortere da de snakket om bilder. Videre har erfaring med bilder som hjelpemidler i uformelle samtaler med barn i skoler og på asylmottak medført et ønske hos medforfatteren om å bruke bilder i forskningsintervjuer med barn.

Det grunnleggende synet på barn kan ha innvirkning på rollen som intervjuer og i analysen av materialet. Vår antakelse var at barna kom til å gi mye informasjon om bildene. Denne studien var et forsøk på å gjøre intervjusettingen mer tilrettelagt for barn, både gjennom bruk av bilder, tegning og bevegelse i gruppeintervjuene. Analysen av materialet var induktiv for å gi rom for informantenes subjektive opplevelser. Forskerne vil imidlertid alltid påvirke resultatene i en kvalitativ studie (Heinskou, 2017, s. 106, 121), noe vi har forsøkt å imøtekomme ved å redegjøre for egne posisjoner og forforståelser.

Transkribering

Fokusgruppeintervjuene og de individuelle intervjuene ble transkribert av hovedforfatteren og medstudenten i forskergruppen (Bøe, 2019). Vi forsøkte å legge oss tett opptil barnas muntlige språk da vi transkriberte intervjuene.

Analyse

Den tematiske analysen av de individuelle intervjuene ble gjennomført etter Braun og Clarkes (2006) seks faser. Analysen var induktiv og hadde som utgangspunkt å fange barnets perspektiver uten å bli påvirket av teori eller forforståelse. Samtidig var oppmerksomheten rettet mot det semantiske – det som ble sagt eksplisitt av barna (Braun & Clarke, 2006, s. 88;

Haugen, 2018, s. 44). Dette medførte at barnas beskrivelser slik de opprinnelig ble beskrevet, fungerte som rettesnor i analysen.

Den første delen av analysen var tematisk og omhandlet *hvilke temaer og følelser barna formidlet i sine beskrivelser av bildene*. I første fase leste hovedforfatteren individuelle intervjuer fra start til slutt og deler av intervjuene hver for seg. I den andre fasen ble kodene utarbeidet, og i den tredje fasen ble kodene revurdert og plassert i temaer. Temaene og kodene ble gjennomgått på ny i fjerde fase, og de gjenstående temaene ble fremstilt i et tematisk kart. Temaene ble så definert og navngitt i fase fem, og analysen ble skriftlig fremstilt i sjette og siste fase (Braun & Clarke, 2006, s. 79, 87; 2017, s. 297). Den andre delen av analysen handlet om å gjennomgå temaene for å identifisere svar på problemstillingen: *Hvorvidt og hvordan bidro bildene til å utvide eller begrense barnas beskrivelser av følelser?*

Analysen av fokusgruppeintervjuene ble gjennomført i begrenset omfang (frem til andre fase i første analysedel samt andre analysedel) på grunn av kompleksiteten i sju barns perspektiver i samme intervju. Dermed ble fokusgruppeintervjuene kun analysert der sitatene var relevante for å belyse problemstillingen. Denne artikkelen handler om funnene i den andre delen av analysen, som omhandlet problemstillingen.

Funn

Kontekstuelle funn

Fokusgruppene var barnas første møte med forskergruppen og bildene. De kan dermed ses på som et bakgrunnstappe for analysen av de individuelle intervjuene. Barna tok opp temaer som død, krig, «sexing» (barnas uttrykk for samleie som gjentakende ganger førte til allmenn latter) og «vannmelon» (en lek der alt ble kalt «vannmelon»). Uro, latter, bevegelse og til tider kaos preget gruppene. Det var imidlertid forskjell på graden av uro på tvers av gruppene. Den første gruppen fikk mulighet til å få utløp for energi i forkant av fokusgruppeintervjuet, da intervjurommet kunne brukes fritt over tid, og ingen skulle låne rommet før gruppeintervjuet var over. Dermed erfarte forskergruppen at barna i den første gruppen var roligere og mer fokusert sammenlignet med den andre gruppen. Gruppensammensetningen kan også ha påvirket forskjellene i gruppene siden flere av barna i den andre gruppen hadde høyt aktivitetsnivå, ifølge ansatte ved Aktivitetsskolen. Sammenlignet med de individuelle

intervjuene virket maktbalansen mellom informanter/barn og forskere/voksne mer balansert i fokusgruppene. I disse gruppene snakket barna mer – og ofte samtidig med andre.

I de individuelle intervjuene så bildene ut til å lette på den relativt ukjente intervjusituasjonen for barna. Bildene opptok deres interesse og oppmerksomhet. Temaene død og krig, som ble introdusert av barna i fokusgruppeintervjuene, dukket opp i samtlige individuelle intervjuer. Samtidig var det også synlig at noen barn ikke var like komfortable som andre. Et av barna uttrykte dette direkte og foretrakk gruppe fremfor individuelt intervju. Det følte tryggere å snakke med andre barn, og barna kunne hjelpe hverandre når de fortalte om bildene. I individuelle intervjuer ble forskernes rolle og den skjeve maktbalansen mer fremtredende. Det kunne virke som om det var generelt mer krevende for barna å delta i de individuelle intervjuene sammenlignet med gruppeintervjuene, noe som igjen forsterket forskerens aktive rolle i disse intervjuene. Selv om formålet med intervjuene var å få innsikt i barnas beskrivelser av følelser, så det ut som om forskerne i større grad stilte flere ledende og lukkede spørsmål i de individuelle intervjuene. I noen tilfeller begrenset forskerne barnets frie fortelling ved å stille et nytt spørsmål for tidlig. Forskernes ledende rolle ble imidlertid mindre synlig da barna selv la ut bilder i selvvalgt rekkefølge eller lagde tegninger.

Hovedfunn

Tre hovedfunn ble identifisert basert på innholdet i barnas beskrivelser og hvordan bildene så ut til å utvide eller begrense barnas beskrivelser av følelser: 1) bilder fungerte som utgangspunkt for assosiasjoner rundt følelser, 2) bilder som skildret tvetydige følelser, bidro til dypere og mer nyanserte refleksjoner, og 3) økt autonomi i intervjusituasjonen ved bruk av bilder og andre verktøy bidro til dypere og mer nyanserte refleksjoner.

Bildeelementer fungerte som utgangspunkt for assosiasjoner rundt følelser

Noen barn brukte elementene som var i bildene, mens andre la til nye elementer for å beskrive sine følelser relatert til bildene og hendelsesforløpene. Barna beskrev følelser med ord som glad, trist, redd og savn. Temaer som lek, fantasilek, død og krig ble også beskrevet. Noen brukte elementer i bildene som symboler for følelser. Elementene kunne representere en følelse for eksempel i form av en sommerfugl. Andre brukte karakterenes ansiktsuttrykk som utgangspunkt for å beskrive følelsene i bildene.

Samtlige barn viste til flere følelser og temaer i samme bilde. I bilde 1 (klem, se figur 1) beskrev barna følelser ulikt. Utgangspunktet for sitatet nedenfor var at barnet i stor grad brukte elementer fra bildet. Oppmerksomheten ble rettet mot mors tåre og guttens smil. Barnet la imidlertid til et element som ikke var en del av bildet: at mor og gutt hadde vært borte fra hverandre.

«Jeg tror at gutten har vært borte, og så fant de hverandre, og da er mammaen glad av gledesårer, og gutten er så glad at han smiler» (bilde 1, informant 7).

En annen beskrivelse tok også utgangspunkt i mors og barnets synlige ansiktsuttrykk for å beskrive følelsene. Et annet element som ble lagt til, var far og død som en forklaring på følelsene. Informanten beskrev det slik: *«Og gutten klemmer moren. Kanskje faren hans, til gutten, er død. Og da gråter moren, og så klemmer gutten mammaen fordi han tror at kanskje hun ikke skal. Han vet liksom ikke det» (bilde 1, informant 1).*

Barnet nevnte død og far for å beskrive følelsene også i det andre bildet (sofa): *«Ehm jeg tenker at han ... er litt trist siden kanskje pappaen er død» (bilde 2, informant 3).*

Flere av barna mente at tegningen på sofaen forestilte en hund, og ett av barna beskrev følelsene i bildet slik: *«[...] kanskje han har mistet hunden sin... det er derfor han er lei seg» (bilde 2, informant 2).*

Samtlige av barna påpekte at mor hadde det bra. En informant beskrev mors følelser som motsatt av guttens. Mors tilfredshet ble begrunnet med at hun var opptatt med eller distraheret av TV-innholdet, slik at hun ikke så hvordan barnet hadde det: *«Ehm fint. Fordi når hun ser på TV, så kommer hun liksom ikke på alt det, når hun ser på det, fordi da kommer hun liksom inn på TV i hodet sitt» (bilde 2, informant 2).*

Da barna så bilde 3 (badekar), beskrev de mor og barn som glade og at de hadde det morsomt eller fint. Fantasilek og lek ble trukket inn av flere barn for å beskrive badekarbildet. Leken i dette bildet så ut til å fremkalle andre positive assosiasjoner, slik at mor-barn-relasjonen ble tolket som god: *«Ehhh, at de [mor og barn] har det bra sammen. Og at de, ehh.. Leker, og at han er i badekaret og vasker seg» (bilde 3, informant 8).*

Et annet barn la også til fantasilek som et element for å beskrive det samme bildet (badekar) slik: «Jeg tror gutten leker at han er på Antarktis, og så tror jeg han [...] sier sånn 'hei, mamma! Jeg har gått meg vill på Antarktis-øya [...] kan du komme å redde meg?'"» (bilde 3, informant 1).

Mange av barna brukte sommerfuglene i bilde 4 (speil) for å beskrive følelsene til barnet på bildet. I denne beskrivelsen får sommerfuglene en symbolsk betydning, der sommerfuglen representerte positivitet i forbindelse med at det ikke lenger var krig: «Jeg tror han [gutten] har det bra. Fordi det er ikke krig, for da er det ikke bomber her og sånt (peker mot vinduet) [...] så etter hvert så kommer sommerfuglen inn i vinduet» (bilde 4, informant 7).ⁱ

Død var et gjennomgående tema da barna studerte sommerfuglbildet. I tillegg beskrev de hvordan sommerfuglene hadde en positiv betydning. Sommerfuglene ble oppfattet som noe barnekarakteren likte, og barnet skulle derfor tegne sommerfugler i en begravelse: «Jeg tror kanskje ehm at henne [barnekarakteren] hun har en familie, og så er det noen som kanskje er død i den [familien], og så ser hun en sommerfugl, og så liker hun veldig godt sommerfugler, og så tegnet hun det, og så kanskje skulle hun tegne i begravelsen» (bilde 4, informant 1).

I bilde 5 (skygge) ble barnekarakterens følelser beskrevet som bra, redd og overrasket. Et barn knyttet handlingen å tegne til barnekarakterens følelser slik: «Jeg tenker at han har det litt bra og skal tegne en tegning» (bilde 5, informant 3).

Andre barn rettet oppmerksomheten mot ansiktsuttrykket til gutten i bildet for å beskrive følelsene, men ofte tolket de det ulikt. Den ene beskrev barnet i bildet som redd, og en annen som at barnet hadde det vondt: «Eller kanskje det kommer en som han aldri har sett før inn [...] Det ser ut som at han er litt redd» (bilde 5, informant 2).

Et annet barn beskrev det slik: «Jeg tror han kanskje har litt sånn vondt [...] Fordi du ser på ansiktet hans at han ser litt forskrekket ut» (bilde 5, informant 1).

Bilder med tvetydige følelser bidro til refleksjoner

Betegnelsen tvetydige følelser kan brukes om bilde 2 (sofa), 4 (speil) og 5 (skygge). I disse bildene kunne det være utfordrende å se eller tolke karakterenes ansiktsuttrykk. Felles for bildene var at hovedkarakteren (barnet) var i søkelyset. Vi fant at tvetydige bilder bidro til komplekse beskrivelser av følelser.

Utdraget nedenfor viser samtalen mellom forskeren (F) og barnet (B) under et individuelt intervju. Utdraget illustrerer kontrasten mellom beskrivelsene av bilde 1 (klem) og bilde 2 (sofa). Det første utdraget fra barnets beskrivelse illustrerer i stor grad samtlige av barnas beskrivelser til bilde 1 (klem). Først begynte barnet å beskrive en måte bildet kunne fremstå på, og startet deretter på en ny beskrivelse uten åpenbar sammenheng:

Forsker (F): Hva ser du her for noe?

Barn (B): At kanskje mammaen er glad for å se gutten sin.

F: Mhm, det kan godt være.

B: Hm..

[10 sekunders pause]

B: Kanskje mammaen skal dra bort?

F: At mamma skal dra bort.

B: På ferie

(bilde 1, informant 2).

En kontrast til dette utdraget vil bli illustrert nedenfor med et utdrag fra et av barnas beskrivelser til bilde to (sofa). Beskrivelsen barnet ga av bildet, inneholdt mange elementer, og den var mer sammenhengende og utfyllende. Ulike aspekter ved både barnets følelser og en eventuell reaksjon fra mor ble også formidlet. Beskrivelsen av dette bildet gir en mer kompleks og helhetlig forståelse av hva barnet mente foregikk i bildet:

F: Da ... [har vi] dette bildet.

B: Jeg tror gutten tegner på sofaen siden det ikke var noen flere ark igjen. Og så tror jeg at kanskje gutten prøver å tegne sånn. Kanskje faren er død, og så tegner han [hovedkarakteren] han og faren, men så merker han at moren [...] også merker han at han ikke burde gjort det fordi at moren kan bli veldig sint og lei seg. Så da angret han litt på hva han gjorde. Og så tror jeg at han [...] hadde lyst til å tegne på sofaen, og at faren var død; og så var det veldig mange som døde på den dagen. Så han tegner sånn litt noen mennesker i familien og kanskje hunden deres er død og sånt.

F: Mhm.

B: Og så finner han ut at moren kan bli rasende på han og blir veldig, veldig lei seg.

F: Fordi han tegnet på sofaen?

B: Og da blir han også veldig lei seg fordi at han skal få kjeft, eller han blir veldig redd.

(bilde 2, informant 1).

Et annet eksempel som viser kontrastene i hvordan barna beskrev følelser på tvers av bildene, er beskrivelsene av bilde 3 (badekar) sammenlignet med bilde 4 (speil). Da barna studerte bilde 3, kommenterte flere av dem at barnet og moren var glade. Følelsen glad var i stor grad

knyttet til handlingen å bade. I denne beskrivelsen fokuserte barna på at barnet på bildet badet. Utgangspunktet for beskrivelsen startet direkte i bildets handling. Badingen ble forbundet med noe positivt, men uten videre utdypelser:

F: Så jeg tenkte kanskje du kunne si hva du ser i det, liksom. Hva som skjer, eller hvordan det er.

B: Han har det liksom gøy, og så vasker han håret til moren, og så har han en badeand.

F: Ja.

B: Også spruter han masse skum.

(bilde 3, informant 3).

Da barna beskrev bilde 4 (speil), ble fortellingene mer utfyllende. Flere av barna bygget videre på tidligere følelser og temaer som død og savn. At hovedkarakteren i bildet (omtalt som jente) ønsket å glede sin mor, var et av flere perspektiver barna hadde. Temaet død var ikke fremtredende i denne beskrivelsen, og sommerfuglene ga positive assosiasjoner som blant annet ble beskrevet på denne måten:

B: Jeg tror kanskje at ... hun [hovedkarakteren] har en familie, og så er det en som kanskje er død ... og så ser hun en sommerfugl, også liker hun veldig godt sommerfugler, og så tegnet hun det, og så kanskje hun skulle tegne i begravelsen [...].

F: Mhm.

B: Og så tror jeg hun er litt lei seg, da, fordi jeg ser at haken hennes går ned og ansiktet hennes går ned. Så jeg tror kanskje at noen er døde der [...] Så ser jeg også at hun har laget noen sanne fugler, jeg tror hun elsker sommerfugler. Så tror jeg hun tegner kanskje, kanskje skal lage teater for moren sin siden hun er litt lei seg. Så tror jeg kanskje hun tegner delene, hva hun skal gjøre.

(bilde 4, informant 1).

Økt handlingsrom bidro til komplekse beskrivelser

Muligheten til økt handlingsrom i intervjusituasjonen, eksempelvis da barna fikk bestemme bilderekkefølgen eller fikk muligheten til å tegne, bidro til at de beskrev mer komplekse følelser. Vi vil bruke et eksempel som belyser hvordan beskrivelsene gradvis ble mer komplekse, der barnet i større grad reflekterte over følelsene som ble formidlet. Eksempelet illustrerer også at barnet endret oppmerksomheten sin da det fikk ulike måter å formidle beskrivelsene på ved å legge ut bildene i sin egen rekkefølge og ved å tegne.

I beskrivelsen nedenfor er død utgangspunktet for fortellingen, selv om det ikke er et åpenbart element i bildene. Barnet beskrev hvordan hovedkarakteren (gutten) og moren følte seg, og hvorfor. Samtidig ble morens og guttens følelser beskrevet om hverandre, slik at man fikk en detaljert beskrivelse og forståelse av hvilken fortelling barnet ønsket å formidle. Gutten hadde her rollen som «trøster» overfor moren, da moren var trist fordi faren var død. Fortellingen sluttet imidlertid positivt med at gutten badet:

B: Men jeg tenker sånn først nå har han liksom vært på ferie.

F: Ja.

B: Og så kommer han hjem, og da har mammaen grint fordi faren er død. Men det vet jo ikke gutten, og han er glad for å se moren sin. Og så går liksom gutten inn på rommet sitt, og så vil han lage et stykke og gjøre moren glad siden hun gråt litt.

F: Ja.

B: Og så lagde han sånn sommerfuglbildeteater, og så ville han gå ut å tegne i stua. Og da tegner han på ark og skriver et fint brev til moren, men så synes han det er kjedelig å tegne på ark så han tegner på sofaen istedenfor, og da blir han veldig redd for å få kjeft. Og så begynner han, og så sier han til moren sin 'kan jeg bade', og moren sier 'ja', og så koser han seg i badekaret, og så ble det så mye skum at det rant over. (egen rekkefølge av bilder 1–5, informant 1).

Da barnet hadde lagt bildene i sin egen rekkefølge og deretter skulle tegne, ble deler av beskrivelsen endret. I tillegg ga barnet mer utdypende beskrivelser av og refleksjoner til bildene samt utdypet tidligere temaer. Da barnet la ut bildene i sin egen rekkefølge, var far død, men han ble ikke nevnt i beskrivelsen av tegningen. «Gutten» som tegnet på sofaen, ble imidlertid videreført og var barnets hovedperson i tegningen og beskrivelsen. I tillegg endret barnet fortellingen til at gutten ble lei seg. Rollene ble derfor byttet da mor skrev et kort til gutten med mange hjerter for å vise hvor glad hun var i ham. Fortellingen tok deretter en ny vending da moren og gutten snakket sammen om at gutten hadde tegnet på sofaen:

Men, nei han tror at moren skal bli sint, men hun blir ikke sint. Hun bare sier 'sånn skjer' [...] Man bør ikke bli sint fordi at hun [moren] er liksom grei... [...] Men mammaen sa at han ikke fikk lov til å gjøre det igjen: å tegne på sofaen. Og da sa han 'okei om du lover meg en ting: å ikke kjeft om jeg gjør noe galt'. 'Det skal jeg love', sa moren [...] (Tegning, informant 1).ⁱⁱ

Diskusjon

Vår tids forståelse av barn medfører et økende behov for såkalte barnevennlige metoder (Haugen, 2018, s. 42). Hensikten med de barnevennlige metodene er å legge til rette for barns deltakelse i forskning og praksis og fremme deres perspektiver i intervjuer eller samtaler. Barna i denne studien fikk ulik grad av handlingsrom til å fortelle om bildene. Blant annet kunne barna selv velge rekkefølgen på bildene. Det er også kontrast mellom barnas mulighet til å bevege seg rundt bordet i gruppeintervjuet sammenlignet med at de satt i stoler i individuelle intervjuer. I tillegg fikk noen av barna mulighet til å tegne under intervjuet, mens andre ikke fikk dette.

Med en åpen intervjuguide og ved å bruke karakterer i bilder ønsket vi å legge få hindringer for hva barna kunne fortelle om. Ved å stille oss åpne for barnas impulser, refleksjoner og assosiasjoner til bildene tilstrebet vi å åpne opp for barnas fortellinger.

Barna sto fritt til å velge hva de ønsket å si. Det så ut til at friheten i intervjuene, kombinert med bildene, skapte en avslappet og kreativ atmosfære slik også Epstein, Stevens, McKeever og Baruchel (2006) og Zartler (2014) påpeker (Epstein et al., 2006, s. 8; Zartler, 2014, s. 630). Barna tilførte mye og innholdsrik informasjon i intervjuene, der blant annet fantasi ble brukt for å beskrive et av bildene (bilde 3, badekar). Bildene kunne på denne måten antas å ha bidratt positivt til barnas beskrivelser. De hadde muligheten til å bruke elementer i bildene, noe flere gjorde. Enkelte barn brukte hunden fra bilde 2 (sofa). Andre la til nye elementer som ikke var eksplisitt i bildene, som død eller far, i sin fortelling.

I både de individuelle intervjuene og fokusgruppeintervjuene så bildene ut til å skape et felles eksternt fokus for barna og forskerne. Det førte til at bildene virket som en «ice-breaker» (Zartler, 2014, s. 630). Bildene vekket barnas oppmerksomhet og interesse for å fortelle. Flere barn refererte til det vi antar var deres egne erfaringer da de beskrev bildene, for eksempel detaljerte erfaringer fra å ha deltatt i en begravelse eller positive minner fra en badetur med mor. Vi vet imidlertid ikke om det var deres erfaringer, fantasier eller ønsker fordi vi bevisst valgte å spørre om følelsene til karakterene i bildene. På den ene siden ble barna beskyttet fra å fortelle om private hendelser, da det ikke var nødvendig i denne studien. På den andre siden kunne det hende at barnas beskrivelser hadde vært enda dypere og mer nyansert dersom de hadde fortalt om sine egne følelser i forlengelsen av bildebeskrivelsene.

Uavhengig av om beskrivelsene refererer til egne konkrete erfaringer, kan bildene antas å ha en symbolsk effekt. Sammenlignet med kun verbal informasjon graver visuell informasjon dypere i barnas bevissthet og på den måten forsterker deres bidrag i intervjuene. Bildene kan gi rom for å fremme barnas perspektiver på en annen måte en hva ord alene kan (Harper, 2002, s. 13, 22–23), slik at de kan beskrive følelser på en ufarlig og distansert måte gjennom en tredjeperson som en form for eksternalisering (Lundby, 1998; White & Epston, 1990, referert i Haugland, Mauseth & Raknes, 2013, s. 14). Det så imidlertid ut til at barna utdypet sine beskrivelser av følelser når de kjente seg igjen i bildene, noe som var spesielt fremtredende i de individuelle intervjuene. I fokusgruppeintervjuene så det ut til at gjenkjennelsesaspektet spilte en mindre rolle. Det kan skyldes at barna fikk mulighet til å høre

hva andre sa, og bygget videre på det i gruppeintervjuet. Samtidig kunne barna introdusere motstridene perspektiver, assosiasjoner og refleksjoner til bildene i gruppeintervjuet. De ulike forståelsene av bildene førte derfor til at barna tidvis var uenige og tidvis støttet hverandres fortellinger i gruppene. Bildene kunne på denne måten antas å skape en annen dynamikk i intervjuene som ikke nødvendigvis hadde kommet frem uten bildene (Clark-Ibáñez, 2004, s. 1524).

Strukturen i individuelle intervjuer og bildenes bidrag til barnas refleksjoner

Strukturen i de individuelle intervjuene så ut til å ha betydning for hvordan, og i hvilken grad, bildene beriket barnas refleksjoner. Da barna fikk mer ansvar og kontroll i intervjuet ved å kunne legge ut bildene i sin egen rekkefølge, kom refleksjoner og frie fortellinger i større grad frem. Det samme skjedde med barna som valgte å tegne: De reflekterte i større grad rundt følelser og beskrivelsene de ga, der noen aspekter fra tidligere beskrivelser ble utdypet og andre falt bort. Fortellingen fløt lettere, og forskeren trengte i mindre grad å stille spørsmål eller oppfølgingsspørsmål for at barnet skulle fortelle mer. Forskerens rolle ble mer bekræftende overfor det barnet fortalte.

Den endrede dynamikken som følger større grad av autonomi blant barn i intervjusituasjoner, er også påpekt av andre forskere. Rasmussen (1999) påpeker at barn som får større handlingsrom i et intervju, blir «subjekter» i større grad enn deres rolle i tradisjonelle intervjuer ved at de setter dagsordenen for intervjuet via deres handlinger. I denne studien er valg av bilderekkefølge, tegning eller ståsted og tilskuerperspektiv i et gruppeintervju eksempler på større handlingsrom. Større autonomi eller handlingsrom i et intervju med barn er også knyttet til mer utdypende beskrivelser og større interesse for intervjuet (Clark-Ibáñez, 2004, s. 1524; Ford et al., 2017, s. 122).

Bildene så også ut til berike barnas refleksjoner i fokusgruppeintervjuene. Det er imidlertid vanskelig å vite om det var bildene i seg selv som førte til refleksiviteten alene, eller om det var dynamikken som oppsto i gruppen. Barna forsto bildene ut fra ulike perspektiver, noe som kom til uttrykk som et mangfold av refleksjoner på samme tid i gruppeintervjuene. Økende refleksivitet i grupper ved at informantene bygger videre på hverandres beskrivelser, betegnes som «chaining» (Eide & Winger, 2003, s. 69). Dynamikken i gruppen stimulerte og utfordret barna til å se andres perspektiver og forståelser av følelsene i bildene, men kunne også hemme

enkelte barn i å uttrykke seg annerledes enn en fortelling som ble støttet av mange eller av en dominerende informant.

Våre funn antyder at intervjusituasjonen har betydning for hvordan og i hvilken grad bilder beriker barnas refleksjoner, både når barna reflekterer over egne beskrivelser og assosiasjoner knyttet til bildene og andre barns forståelser. Bildene illustrerer realistiske karakterer, og når barn forteller om bildene, kan de få en bedre forståelse av erfaringer fra eget liv, men også bedre forståelse av egne og andres følelser. Refleksjoner rundt andres forståelse av bildene kan gradvis øke barnets selvinnsett og være et godt rammeverk for utvikling av sosial kompetanse (Harper, 2016, s. 81, 85; Holmsen, 2002, s. 27; 2011, s. 32; Maynard, Monk & Booker, 2011, s. 166–168).

Det ser ut til at åpenheten i intervjuene (det at vi følger barnas assosiasjoner) er tilpasset barnas refleksjonsprosess. Barn trenger tid og rom til å organisere sine assosiasjoner til bildene før de kan uttrykke verbalt hvordan de forstår dem på en nyansert måte. I alle intervjuene ble barnas beskrivelser gradvis mer komplekse, noe vi antar har sammenheng med strukturelle (intervjuguiden som gir økende autonomi i løpet av intervjuet) og relasjonelle forhold ved intervjuprosessen som tilvenning, tillit og trygghet i intervjusituasjonen. Større handlingsrom i intervjuet, der barna fikk bestemme over bildenes rekkefølge og lage tegninger, samt at barna var tryggere i intervjusituasjonen, bidro til komplekse beskrivelser. Det ser derfor ut til at bildene kan ha beriket barnas refleksjonsprosess og støttet dem i deres verbalisering av tanker, samtidig som bildene også kan ha styrket barna som aktive og kompetente intervjudeltakere, slik også Zartler og Richter hevder (Zartler & Richter, 2014, s. 42).

Forskerens rolle og etiske hensyn kan også ha påvirket barnas beskrivelser av bildene. Forskerne kan ved noen anledninger ha stilt spørsmål som fremstår som ledende for barna. Det kan ha ført til at barnas perspektiver på følelser falt bort, til fordel for forskerens fokusområde. Bildene så ut til å ha en positiv påvirkning på maktbalansen mellom barna og forskerne i både fokusgruppeintervjuene og de individuelle intervjuene. Slik funnene antyder sett i sammenheng med det tidligere empiri viser, kan bildene ha gitt barna tilstrekkelig distanse til å åpne seg på en trygg måte. Samtidig støttet bildene barna i deres verbalisering av tanker.

Studien har også begrensninger. Bildene som ble benyttet i intervjuet, kan ha påvirket innholdet i materialet. Det er vist til at bildene kunne virke som en støtte for barnas refleksjoner og beskrivelser av det de så. Samtidig kan det antas at bildene også kunne legge begrensninger for barnas perspektiv (Tønnessen, 2012, s. 146). Barnas oppmerksomhet kan ha blitt rettet bort fra deres opprinnelige perspektiver og refleksjoner til fordel for innholdet i bildene. I tillegg er det ukjent om barna hadde kjennskap til boken som bildene var hentet fra.

Informasjonen barna ga, viste imidlertid til temaer som død, krig og en fraværende far, som ikke eksplisitt inngår i boken. Forskerens rolle i intervjuet kan også ha påvirket innholdet i intervjuene. Studien baserte seg på fjorten barn på rundt syv år fra en ressurssterk skole vest i Oslo. Funnene er dermed basert på et begrenset antall informanter fra et avgrenset geografisk område. Det kan dermed stilles spørsmål til om utfallet av studien ville vært den samme med barn fra et annet geografisk område. Til tross for studiens begrensninger samsvarer funnene med annen forskning på temaet.

Den ukjente situasjonen barna var i, ble lettere ved at bildene opptok barnas interesse og oppmerksomhet (Tønnessen, 2012, s. 146). Det gjør at barna ikke trengte å ha øyekontakt eller snakke direkte til forskeren (Epstein et al., 2006, s. 2; Ford et al., 2017, s. 116). Samtidig var det også synlig at noen barn, spesielt i de individuelle intervjuene, ikke var like komfortable som andre. Maktbalansen mellom informanter/barn og forskere/voksne så ut til å være mer balansert i fokusgruppene enn i de individuelle intervjuene. I fokusgruppene snakket barna mye og samtidig som andre barn. I de individuelle intervjuene ble forskerens rolle og den skjeve maktbalansen mer fremtredende. Forskerens ledende rolle ble mindre synlig i vårt materiale siden barna hadde større autonomi ved at de selv valgte rekkefølge på bildene eller tegnet dem. En ytterligere faktor som kan ha påvirket forholdet mellom forskerne og barna i de individuelle intervjuene, er at fokusgruppeintervjuene ble gjennomført før de individuelle intervjuene. I de individuelle intervjuene ble barna intervjuet av forskere de hadde møtt tidligere i fokusgruppeintervjuene. Tilbakemeldingene fra barna var at de syntes det var gøy å delta både i individuelle intervjuer og i fokusgrupper. Barna fortalte avslutningsvis at intervjuene alt i alt var en positiv opplevelse; det var gøy å fortelle og bli lyttet til.

Avslutning

Denne studien belyser hvordan bruk av bilder i intervjuer med barn kan bidra til å utvide eller innsnevre barnas beskrivelser av følelser. Barna beskrev flere følelser og temaer for alle bildene, men med ulike utgangspunkt. Temaer som død, krig og savn i kombinasjon med følelsene glad og trist var gjennomgående. Funnene viste at det var variasjoner i barnas beskrivelser av bildene. Det som var felles, var at bildene så ut til å bidra til å utvide barnas beskrivelser av følelser. Vi har også belyst hvordan strukturelle forhold ved intervjuemetoden i kombinasjon med bildene hadde betydning for barnas beskrivelser.

Barnas gjenkjennelse av motivene i bildene så ut til å ha betydning for hvor detaljerte og utfyllende beskrivelsene var. Barna brukte både elementer i bildene og referanser til seg selv når de fortalte om følelser. Strukturen i intervjuet passet til barnas refleksjonsprosess og behov for tid i intervjusituasjonen. Samtlige barn trengte lengre tid for å starte tankeprosessen i de individuelle intervjuene enn i fokusgruppeintervjuene. Når barna fikk tid og rom i intervjusituasjonen, kom også de komplekse beskrivelsene frem. I tillegg var beskrivelsene mer detaljerte og berørte ulike aspekter av følelser når barna selv la bildene i sin egen rekkefølge. Dette var også synlig hos barna som valgte å tegne.

Funnene fra undersøkelsen kan være relevante for å utarbeide intervjuemetoder som kan benyttes både i praksisfeltet og i forskning. Bildene ser ut til å ha en positiv innvirkning på barnas beskrivelser av følelser. Å tilrettelegge en intervjusituasjon eller en samtale for barn anses som et steg i riktig retning i utviklingen av metoder som er tilpasset barnas forutsetninger. Å ta i bruk bilder er en av flere måter å gjøre dette på. En fleksibel intervjuemetode, der barna gis mulighet til å få større frihet og handlingsrom til å uttrykke seg, anses som betydningsfullt i anerkjennelsen av barn som kompetente aktører. Fremtidig forskning bør dermed videreutvikle bruk av bilder og andre verktøy i intervjuer og samtaler med barn. Betydningen av en åpen og fleksibel intervjusituasjon som fokuserer på å utforske barnas beskrivelser fremfor å undersøke eller avdekke, bør studeres videre. Funnene antyder at barn gir mindre utdypende beskrivelser ved begrenset handlingsrom, som når forskeren stiller spørsmål og svar i en mer begrenset intervjusituasjon. Derfor bør oppmerksomheten rettes mot åpne intervjurammer som legger til rette for at barna får delta aktivt i intervjuet eller samtalen når formålet er å undersøke eller avdekke deres oppfattelse av følelser.

Litteraturliste

- Alves, D.E. (2016). *Inni mamma*. Trondheim: Figenschou forlag.
- Ask, H. & Kjeldsen, A. (2015). *Samtaler med barn*. Oslo: Folkehelseinstituttet. Hentet fra <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2015/samtaler-med-barn--rapport-20154-pdf.pdf>
- Backe-Hansen, E. & Frønes, I. (2012). Hvordan forske på og med barn og unge? I E. Backe-Hansen & I. Frønes (red.), *Metoder og perspektiv i barne- og ungdomsforskning* (s. 11–32). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Bjelland, M. (2019). *Bruk av bilder i intervju med barn – Et bidrag for å utvide barns beskrivelser av følelser* (mastergradsavhandling). Oslo: OsloMet – storbyuniversitetet.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V. & Clarke, V. (2017). Thematic analysis. *The Journal of Positive Psychology*, 12(3), 297–298. <https://doi.org/10.1080/17439760.2016.1262613>
- Bøe, E. (2019). *Å få øye på kjønn* (mastergradsavhandling). Oslo: OsloMet – storbyuniversitetet.
- Cappello, M. (2005). Photo Interviews: Eliciting Data through Conversations with Children. *Field Methods*, 17(2), 170–182. <https://doi.org/10.1177/1525822X05274553>
- Clark-Ibáñez, M. (2004). Framing the social world with photo-elicitation interviews.(Author Abstract). *American Behavioral Scientist*, 47(12), 1507. <https://doi.org/10.1177/0002764204266236>
- Eide, B.J. & Winger, N. (2003). *Fra barns synsvinkel. Intervju med barn – metodiske og etiske refleksjoner*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Epstein, I., Stevens, B., McKeever, P. & Baruchel, S. (2006). Photo Elicitation Interview (PEI): Using Photos to Elicit Children's Perspectives. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(3), 1–11. <https://doi.org/10.1177/160940690600500301>
- Fane, J., Macdougall, C., Jovanovic, J., Redmond, G. & Gibbs, L. (2018). Exploring the use of emoji as a visual research method for eliciting young children's voices in childhood research. *Early Child Development and Care*, 188(3), 359–374. <https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1219730>
- Ford, K., Bray, L., Water, T., Dickinson, A., Arnott, J. & Carter, B. (2017). Auto-driven Photo Elicitation Interviews in Research with Children: Ethical and Practical

- Considerations. *Comprehensive Child and Adolescent Nursing*, 40(2), 111–125.
<https://doi.org/10.1080/24694193.2016.1273977>
- Harper, D. (2002). Talking about pictures: A case for photo elicitation. *Visual Studies*, 17(1), 13–26. <https://doi.org/10.1080/14725860220137345>
- Harper, L.J. (2016). Preschool Through Primary Grades Using Picture Books to Promote Social-Emotional Literacy. *YC Young Children*, 71(3), 80–86.
- Haugen, G.M.D. (2018). Barn som informanter: Etiske og metodiske utfordringer. I P. Kermit (red.), *Marginalisering, sårbarhet, mestring: Metodiske utfordringer i praksisnær forskning*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haugland, B.S.M., Mauseth, T. & Raknes, S. (2013). *Psykologisk førstehjelp i førstelinjetjenesten: Implementering og evaluering*. Oslo. Hentet fra http://solfridraknes.no/filer/PF_rapport_ferdig_1.pdf
- Heinskou, M. B. (2017). Fænomenologisk analyse - om forholdet mellom forsker og forskningsfelt. I M. Järvinen & N. Mik-Meyer (red.), *Kvalitativ analyse: Syv traditioner* (s. 103–124). Latvia: Hans Reitzels Forlag.
- Holmsen, M. (1999). Samtalebilder og barnetegninger som del av en intervjumetode. *Spesialpedagogikk*, 3(99), 14–20. Hentet fra <http://www.spesped.no/spesped/spesialpedagogikk3-99.pdf>
- Holmsen, M. (2002). *Samtalebilder – en vei til kommunikasjon med barn*. Nks Forlaget.
- Holmsen, M. (2010). *Samtalebilder: Veileder*. Cappelen Akademisk Forlag.
- Holmsen, M. (2011). *Samtalebilder og tegninger – en vei til kommunikasjon med barn i vanskelige livssituasjoner*. Cappelen Damm Akademisk.
- Jensen, T.K. (2012). Intervjuer med barn og unge i spesielt vanskelige livssituasjoner - kan vi snakke med barn om alt? I E. Backe-Hansen & I. Frønes (red.), *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning* (s. 95–120). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kanagasabai, S.P., Mirfin-Veitch, B., Hale, A.L. & Mulligan, H. (2018). A Child-centered Method of Interviewing Children with Movement Impairments. *Physical & Occupational Therapy In Pediatrics*, 38(3), 255–268.
<https://doi.org/https://doi.org/10.1080/01942638.2017.1365322>
- Maynard, A.S., Monk, J.D. & Booker, K.W. (2011). Building Empathy through Identification and Expression of Emotions: A Review of Interactive Tools for Children with Social Deficits. *Journal of Creativity in Mental Health*, 6(2), 166–175.
<https://doi.org/10.1080/15401383.2011.579874>

- Nielsen, H.S. (2013). Fotografier som børns perspektiver på deres hverdagsliv. I K. Rasmussen (red.), *Visuelle tilgange og metoder I tværfaglige pædagogiske studier - En antologi baseret på erfaringer og indblik fra forskning, udviklingsarbejde og undervisning*. Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Rasmussen, K. (1999). Om fotografering og fotografi som forskningsstrategi i barndomsforskning. *Dansk Sociologi*, 1, 63–78.
- Russell, L. (2007). Visual methods in researching the arts and inclusion: possibilities and dilemmas. *Ethnography and Education*, 2(1), 39–55.
<https://doi.org/10.1080/17457820601159042>
- Staubæs, D. (2000). Engangskameraer og børneblikke. I P. Schultz-Jørgensen & J. Kampmann (red.), *Børn som informanter*. København: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Tønnessen, E.S. (2012). Bilder og lyd i dokumentasjon, metode og analyse. I E. Backe-Hansen & I. Frønes (red.), *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning* (s. 138–157). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Zartler, U. (2014). Photo interviews with children: Relating the visual and the verbal from a participation perspective. *International Journal of Child, Youth and Family Studies*, 5(4.1), 629–648. <https://doi.org/10.18357/ijcyfs.zartleru.5412014>
- Zartler, U. & Richter, R. (2014). My Family through the Lens. Photo Interviews with Children and Sensitive Aspects of Family Life. *Children & Society*, 28(1), 42–54.
<https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2012.00447.x>

ⁱ Klammer som denne: [...] blir konsekvent brukt for å vise at jeg har tatt bort noe av barnas beskrivelser fra sitatet.

ⁱⁱ Parentes blir brukt i barnas sitater for å vise til hvor jeg har lagt inn forklaringer til deres beskrivelser av bildene.